

Assaig geogràfic-històric

Les primeres noves en relació amb la Península Ibèrica apareixen en el llibre de ruta d'un navegant grec, de nom desconegut, arribat fins a les costes de *Tartessos* (Andalusia Occidental) a mitjans del segle VI a. de J.C. Les referències que aporta dels pobles indígenes situat al litoral de la Mediterrània son molt confoses.

Més endavant Claudi Ptolomeu; geògraf egipci del segle II de J.C., situat al país dels *ilergetes* (Lleida), assenyala com a pobladors orientals a n'els *ceretes* i *ausetans* i, entre ells situa a n'els *castellaunos* amb les quatre comarques de *Sebendunum*, *Bassi*, *Egosa* i *Beseda*. Altrament, Avienus, geògraf i poeta etrusc de cap el 410 de J.C., ens parla d'un poble de raça *auso-cereta*, poblador de les terres altes de la *Indigètia* (l'Empordà), a l'altura de l'estany *Tonon* (de Castelló d'Empúries), més enllà de l'*Anytus* o *Amytus* (La Muga), poble rude, barreja d'*ausetans* i *ceretans*, que classifica de raça *ibèrica* per estar iberitzada en el seu temps bona part de la Península Ibèrica. El Dr. Bosch Gimpera, apojant-se en textos antics i fragments arqueològics, considera que malgrat haver dominat la *Indigètia* els *ibers*, els *auso-ceretes* continuaren mantenint llur caràcter ètnic sense barrejar-se amb altres pobles, com tampoc ho feren els *ausetans* i *ceretans*. L'unificació ètnica dels diversos pobles indígenes deuria tenir lloc baix la dominació romana cap a la segona meitat del segle III a. J.C.

Amb les dades precedents els prehistoristes Muller i Bosch Gimpera entenen que els *castellaunos* de Ptolomeu, considerats com *auso-ceretes* per Avienus, foren els primers pobladors de les terres bisuldunenques.

* * *

Rius, riberes i altes muntanyes foren els límits naturals i primicers d'aquesta terra, que s'estenia de tramuntana a migjorn des del *collo de Arcis* (Coll d'Ares), en el Pirineu, fins al riu *Ser* i lloc d'*Arcibus* (Els Arcs), límit amb els *ausetans* gironins; i del *Ter* fins a la *villa Arca* (Bàscara), a llevant, límit amb la *Indigètia*, fent de partió la Muga i el Fluvià.

La manca de documents d'èpoques tan reculades ens priva d'èsser més exactes en les nostres apreciacions, però si tenim en compte que l'extensió del territori no va sofrir desviacions notables en els períodes romà y visigod, ens atrevim a emprendre la nostra tasca servint-nos de certes dades científiques aportades per Sant Isidor, qui visqué en l'època visigoda, i també dels noms topogràfics que apareixen en documents dels segles VIII al XI.

Sebendunum

Metàtesi de *Besendunum* (Besalú). El territori poblat per aquesta tribu s'estenia per tramuntana del Puig de Bassegoda a Pincaró, seguint el curs de la Muga,

al peu de Coll de Falgueres, i per Coma Negra encaçava el Coll de Malrem, Mont Falgars, *Collo de Arcis* (Coll d'Ares) i Coll Pregon fins a les fonts del Ritort; seguia per Costa Bona a Coma Armada i, per Morenç, arribava a Mantet i Puig de Bastiments; al nord-oest comprenia el Gra de Fajol, Coma de l'Orri, serra de Catllar, Puig de Cerverí i Coll de Pal fins a Serra Cavallera, límit amb els *ceretans*, i a ponent la línia divisòria comprenia el Cap sa Costa, des d'on es dirigia a Coll de Salarsa (o de *sa Arca*), Collabàs, Castelltallat, Sentigosa (amb l'*Arca mala*), Puig Estela i Coll de Canes, fins a Coll de Bracons. A migjorn, de ponent a llevant seguia cap a la serra de El Grau, deixant a la dreta el lloc d'*Arcibus* (Els Arcs) i a l'esquerra la *Fita* avui coneguda per "*Pedra del Diable*", al Pla de Reixac. A seguit prenia el curs del *Ser* fins al seu aiguabarreig amb el riu Tort, restant a la dreta la serra de *Portelles*, *Puig ses Arques* i Puig Arnol fins al torrent de Matamors, que procedeix de la muntanya de Camós. Per aquest torrent continuava fins a *Sterri* o Terri, prop de Borgonyà, prenent llavors la direcció de Pujals dels Cavallers, Espasens, Sant Marçal de Corantella i *Arca de Oriolus* (Orriols). Des d'aquest lloc fins a la *villa Arca* o Bàscara li feia de límit el Fluvià, partió occidental de la tribu de *Beseda*.

Proper a *Sebendunum* existia l'estany de Capellada, citat l'any 1027 pel comte Bernat I (*Tallaferro*), en cedir a l'església d Sant Genís i Sant Miguel els ports de Capellada "amb l'estany". De major extensió era el de Banyoles, al peu del poblat indígena de Porqueres en quines proximitats fou descoberta la mandíbula inferior humana estudiada pel prehistorista banyolí Pere Alsius. També he de recordar l'estany de *Cubilisico* (Capsce), citat en un document de l'any 1017. Com és de veure, el territori de *Sebendunum*, de major extensió que els altres tres era forsa embassat per les aigües, formant aiguamolls i estanys en els temps primitius.

Bassi.

Aquesta comarca afrontava al nord amb la vessant de Sentigosa, Coll de Canes, Collfred i serra de Santa Magdalena amb el mont *Gurni* o Puig sa Calm; a ponent pels colls de Comajoan, Pruit, Uria i Bas i la serra de Murrià baixant pel Boratósca al Ravell (o Riu Vell) —que neix a la serra de Marbulenya—, comprenia el paratge de Les Dens (a Olot), i per la vora esquerra del Fluvià arribava a la Canya de Dalt, seguint a llevant el camí que porta a la capella de la Mare de Déu de l'Esperança i pel curs de la ribera de Riudaura es dirigia al *Collo Aliario* (avui castell del Coll), ascendint tot seguit al port de Sentigosa.

Cal fer constar que el pla on ara es troben els veïnats de Joanetes, Hostalets de Bas, Les Preses, El Mallol i La Pinya constituïa el receptables de las aigües del Fluvià formant estany amb el seu nivell més baix en el pla de La Pinya, desguassant en la ribera de Riudaura, vora l'"Hostal de la Corda". Es força interessant la venda que feren el 15 de març del 904 els propietaris Llop, Adroer, Blondí i Grífol a favor de Elienarvis i la seva esposa Chindiberga de les terres que posseïen en la presa de Murrià, essent el preu l'anomenat *stagnu*, que sens dubte es refereix al dit estany o al lloc que aquest va ocupar per temps.

Egosa.

Es tracta de les valls de Ripoll i Vallfogona, situades entre la serra de Senti-

gosa, a orient, i el Ter, a ponent. En vells documents trobem citat el nom de *Iesso* o *Gesso* que, probablement, serva relació amb el de *Egosa*. Apareix aplicat al riu *Gesso* (Ges) que neix a Vidrà i s'uneix al Ter prop de Torelló, i a la *villa Gesso*, situada entre el Taga i el Ter, citada en escriptures dels anys 960 al 1093.

El nom de *Egosa* ens recorda la suggerència del Dr. Garcia Bellido en la seva gran obra *Hispania Graeca*, on fa constar que els noms acabats en *oussa* assenyalen els itineraris seguits pels grecs en llur expansió per les terres de la Mediterrània occidental, on establiren —entre altres menys importants— les factories de Marsella, Roses i Empúries, mantenint relacions comercials amb els pobles de l'interior. Dels diversos noms de lloc que presenten aquesta terminologia cita el de *Aigosa* o *Aigoussa* a l'illa Favignana (de l'arxipèlag sicilià), tan semblant a n'els d'*Egosa* i *Sallagoussa*. Aquesta coincidència i el fet d'haver-se trobat ceràmica grega del segle IV a. de J.C. i helenística del segle II de J.C. a Porqueres, àdhuc vuit dracmes i quatre divisors de plata emporitans del segle III a de J.C. en la cova Reclau-Viver, de Serinyà, dóna versemblança a la tesis exposada i obre pas a la creença en l'expansió comercial dels emporitans per la via Porqueres - Mieres - Bas cap a les terres d'*Egosa*. El mateix cal suposar dels grecs marsellesos, els qui, travessant el pla del Rosselló, deuriem estendre llur comerç pel Vallespir i la Cerdanya.

Beseda.

La *Beseda* de Ptolomeu ha de correspondre a la conca alta de la Muga, presidida per l'altívol "*Puig de Bassegoda*" del que, possiblement deriva el seu nom.

La fitació, aproximada, deuria ésser: del *Postús* al *Pla de l'Arca*, sobre les Alberes (terme de La Junquera), seguint la línia divisòria per Agullana (que pertanyia als *inviçetes*), Darnius, Pont de Molins, Llerç, Figueres i Vilamorell, dirigint-se cap el Fluvià i remuntant el seu curs, seguia a ponent per la *villa Arca* (Bàscara), Canellas, Espinavessa i Crepià, prenent des d'aquest lloc la direcció de Vilademires, Sant Martí Sasserras, Abanyà i Pincaró, arribant fins als estreps de la muntanya coneguda en el segle IX amb el nom de Sant Llorenç i avui amb el de Mare de Déu del Mont, encaixant el *Puig de Bassegoda* pel "Forat gran del Trèu", en la serra de Guitarriu.

El nom de *Beseda* el portà una distingida família de Figueres que es va traslladar en plena Edat Mitjana a Banyoles, on va adquirir un pujol de vora la vila, que fou conegut des llavors per "Puig d'en Beseda". Venut més tard, prengué el nom de "Puig d'en Colomer", o sigui el del nou posseïdor. No serà per demés recordar aquí que el terme de Figueres era comprès en l'antiga limitació territorial de *Beseda*.

* * *

Tal vegada hauré estat excessivament minucios en fitar el territori dels *castellaunos* o "castlans", breçol del Comtat de Besalú. Els nostres erudits, servint-se dels estudis etnològics que van fent, es d'esperar arribin a assolir més clara solució al tema escollit per aquest "*Assaig geogràfic-històric*".